

izuzetna pesnička vizija sveta

Proces duhovne liberalizacije, započeo kod nas pedesetih godina uticao je između ostalog i na naše savremeno pesništvo stvaralaštvo čiji prvi izraziti prodor u novo među mladim pesnicima znači lirika Daneta Zajca. Svojom pojavom Zajčeva poezija je nesumnjivo veoma mnogo pomogla priliku razbijanja posleratne varijante poetskog tradicionalizma koji je preovladavao u Sloveniji do sredine pedesetih godina. Zbog toga je tu poeziju potrebno vrednovati pre svega kao početak stvaranja nove pesničke orijentacije kod nas, naime, tek tada ona dobija onaj sadržaj i onaj značaj koji, odsečena od svoje istorijske determinirane uloge, nema, mada to više puta znači i ograničavanje njenih sadržajskih mogućnosti.

Nasuprot tome, za Strnišinu poeziju je karakteristično prevazilaženje poetske pozicije te vrste i otkrivanje nove, izrazito čiste slike sveta. Već u njegovoj prvoj pesničkoj zbirci *Mozaiti* koja je izašla godinu dana kasnije od Zajčeve *Speljene trave*, razotkrila nam se sasvim nova, specifična forma pesničkog odziva stvarnosti koja se kao liriska mogućnost od kraja razvila tek u knjižici o kojoj je reč*. Iako najveći deo Strnišine prve zbirke označava već zgusnut i većinom ispovedno efekatan odnos pesničke svesti prema realnosti; ipak u njoj ima još mnogo sadržajski i formalno nesavladanih stihova, ali s druge strane, se već veoma jasno pokazuju obrisi, za našu poeziju, potpuno novih lirskih predela koje je Strniša u svom pesničkom stvaranju počeo otkrivati i utvrđivati tako da su vremenom postali najviša forma njegovog shvatanja sveta. Upravo, u pitanju je princip svake umetničke verodostojnosti koji se pre svega razotkriva u tome da li je neki umetnički čin sposoban da adekvatno prikaže odnos stvaralačke svesti prema stvarnosti ili ne. I pošto su, što se tiče toga, kriteriji ljudi veoma različiti, i njihovi sudovi o pojedinom stvaralačkom činu često se veoma razilaze.

Strnišina lirika, kakva nam se predstavila u knjižici o kojoj je reč, nesumnjivo veoma uspešno i umetnički ubedljivo govori o autorovom odnosu prema svetu. Sadržina toga odnosa je u neprestanom otkrivanju tamne fatalnosti svega na svetu i onoga čime je taj svet omogućen. Tu spoznajna funkcija ima za Strnišino pesništvo bitnu posledicu: otkriva istinu koja postoji u vre-

menu u kojemu je njegovo pesništvo razmišlja i ukazuje na nju. Pri tome se radi samo o jednom aspektu te istine koji je, u primeru o kome je reč, sadržinski veoma dalekosežan. Strnišina glavna sadržinska karakteristika je velika otudjenost od svega što postoji, praćena nemoci i samom. Na toj alijektivnoj osnovi zasnovan je izraziti rascep unutar njegove svesti što radja jedinstvenu dinamiku, kakva postoji samo u snovima. Karakteristično za nju je neprestano tamno lutanje u mestu, po nekoj irealnoj logici koja ne zahteva ni početka ni kraja, i zato je spoljni utisak, podvučen i odmerenim formalnim postupkom, upravo suprotan tome delstvu jer je statičan. Suština te unutrašnje dinamike je u tome što stvara psihozu apsurda i groze, specifičnu za liriku o kojoj je reč; i upravo zbog neobičajenog postupka kojim Strniša oblikuje tu psihozu, njegova ispovest je sasvim svojevrsna i ubedljiva, jer tu se ne radi o opisivanju njegovih vlastitih doživljaja, niti o ispovedanju u tradicionalnom smislu, već o prikazivanju pesničkih spoznanja. Pri tome mislim pre svega na onu osobnost Strnišine lirike koju otkrijemo u celini tek u atmosferi, kakvu stvaraju njegova poezija, naime na njenu katarzičnu poruku, kojoj daje sadržinu neprestano dogadjanje istine kao imanentne osobine postojanja.

Strnišin *Odisej* u svakom slučaju izvršava tu funkciju. Autorov doživljaj stvarnosti je u ovoj knjižici motivski snažno sažet i upravo zbog toga nam se njegova vizija sveta čini tako kompozicijski jasna. Zbirka već odmah svojim prvim ciklusom (*Ludilo*) nagoveštava svoj osnovni tonalitet koji se sastoji u jezivoj otudjenosti pesnikove egzistencije u svetu. U toj situaciji se njegov odnos prema stvarnosti ispoljava kao traumatična reakcija na neki težak i apsurdan doživljaj, koji uvek prati pesnikovu sliku sveta jer se pojavljuje kao osnovna premisa svih njegovih spoznanja. Strnišin položaj u svetu je nesumnjivo: radi se o sporu između stvaralačke svesti i stvarnosti onakve kakva jeste: neizmenljivi poredak stvari koji teče od rođenja do smrti; izlaza iz te misolovne sudbine i sudbonosnosti nema. Ta egzistencijalna nesaglasnost je bitna osobnost i takođe i svih drugih ciklusa i dobija ponekad monstruozne razmere koje dolaze do izražaja u čudnim deformacijama stvari što se odražavaju u njegovoj svesti (na pr. *Lenorina* pesma, *Jednorog* i. Najsnažnije

je naznačena ontološka suprotnost prikazana u ciklusima *Lutka* i *Inferno*. Tu je doživljaj sveta sažet u najfatalnijem osvetljenju njegove istine.

U *Infernu* se alijektivna struktura Strnišine lirike razvija u izraziti sukob dvaju duhovnih principa, stvarnog i nestvarnog. U toj oštroj borbi unutar čovekove biti Poraz doživljava njena stvarna supstancija. Strnišin nihilizam se tu uspinje do svoje najizrazitije pozicije. Apsurdnost nestvarnog nas svojim razmerama i posledicama koje može imati na ustaljeni poredak stvari, sasvim potrese i zgrozi. Tu je Strnišina ispovest snažno sublimirana i dovedena do izuzetne baladične prodornosti. U njoj pesničkova intelektualna sposobnost dostiže svoju najveću vrednost. Zbog toga pomenuti ciklus predstavlja ne samo kompozicijski, već i takođe i sadržinski, vrhunac cele pesnikove duhovne odisej; po dramaturškoj zakonitosti koja u njemu vlada, k tom vrhu teže i svi drugi ciklusi u knjižici, bez obzira na to što se motivski dosta razlikuju.

Tematsku ekspoziciju za elementarno zbijanje u ciklusu o kome je reč predstavljaju već opusi *Budilo*, *Snovi godine*, *Pročetai* i *mateni* i *Jednorog*, koji zajedno sa *Lutkom* predstavljaju Strnišinu ljubavnu liriku. U svim tim ciklusima, osnovni tragični konflikt između pesničke svesti i stvarnosti se širi i zaoštrava pri čemu se uvek sve više penje i postaje sve snažnija mrakna antihumana komponenta ontoloških supstanci, suprotstavljenih jedna drugoj, dok u *Lutki* i *Infernu* sasvim ne prevlada. U tim duhovnim okolnostima je smeštena i Strnišina erotika i to je snažno obeležava. Emocionalna struktura koja je već imanentna osobina svakog ljubavnog motiva samo još više naglašava opisano stanje. Alijenativni raskol u ljudskim odnosima koji je u *Jednorogu* izražen još veoma obazrivo i u mekim tonovima, u *Lutki* doseže vanrednu oštrinu i elementarnu jezovitost. Nije potrebno posebno naglašavati da je erotika, ispovedana na taj način kao ovde, sasvim nova pojava u našoj ljubavnoj lirici. Tu pojavu, naravno, nije moguće obraditi odvojeno od ostale Strnišine lirike jer je, kako po svom duhovnom poreku, tako i po kompozicijskoj i formalnoj strani, njen integralni deo. Taj lirski koncept zastupa sa *Infernom*, koji znači kulminaciju Strnišine pesničke odiseje, takođe i drugi deo zbirke. Taj drugi deo zbirke čine ciklusi *Tu je bio tigar*, *Vikini* i *Dom*; U njima posle

tamnog poraza čovekove realnosti, izraženog u *Infernu*, u ispovesti preteže postepeno pomirenje i uravnoteženost obih unutrašnjih protusila, Strnišin čovek se više uopšte ne bori za svoj pravi lik. Nemo se prepusta lavirintu sudbine. Ponekad se sanka poraza još javljaju u njegovoj svesti, ali već u obliku posebnih traumatičnih raspoloženja koje Strniša zna da prikaže sa izvanredno sugestivnom snagom, što mu uspeva i sa sasvim jednostavnom pesničkom dikcijom i sa fabulativnom strukturom pesme, svedenom na jedan jedini elemenat. (na pr. *Tu je bio tigar*.)

Strnišinu poetsku ispovest zaključuje ciklus *Odisej* koji znači njeno poslednje poglavlje. U njemu je sažeta cela istorija autorovog duhovnog iskustva. Sada je osvojena poslednja lirika pokrajina iz koje se pesnik osvrće na predjeni put. Ponovo oživljava otpor koji doduše još ima snažno kontemplativan karakter, ali ipak već nagoveštava mogućnost drugačije unutrašnje orijentacije što vodi u nov sukob obih polova njegove biti i nesumnjivo i takođe u novu deziluziju, što je sve još jasnije izraženo u najnovijem Strnišinom ciklusu *Poprište*. (Perspektive 31).

Strnišina specifična vizija sveta, ako hoće da bude stvarna, zahteva da bude na odgovarajući način i saopštena. Autor je tu posegao za nekima, u našoj savremenoj poetici novim stvaralačkim vidicima koji su rezultat već opisanog posebnog odnosa pesničke svesti prema postojeci i imaju prema tome, pre svega, sadržinski, a ne čisto spoljnje, formalno, ishodište. Bitna osobina Strnišine lirike je fabulativnost što uključuje snažan epski elemenat; njeno unutrašnje ustrojstvo često rada i dramske efekte. U tom pogledu primetan je određen uticaj narodne fabulativne lirike. Strniša spretno iskorišćava njene elemente i tako ih preobrti da njegovoj ispovesti daju vid posebnog intelektualnog lirizma. Da bi se postigao takav učinak potrebna je i takođe i velika emocionalna snaga doživljaja, bitna za liriku, jer predstavlja jednu od onih njenih glavnih dimenzija koje je uzdižu nad prozu. Pri tome, se ne radi o romantičnoj uzvišenosti izraženoj u deklarativnim ili barokno nabujalim pesničkim formulacijama, već o sažetoj, sadržinski bogatim simboličnim tkivom isprepletene poetskoj dikciji, koja se služi čak sasvim izuzetnim pojmovima čija sadržina se stvaralački uključuje u ispovest i, svojom specifičnom estetskom vrednošću, budi posebne emocionalne efekte (na pr. marimba, *Jednorog*).

U svom nazgled antilirskom naporu. Strnišina ispovest u većini slučajeva izbegava prvo lice

i služi se bezličnošću, što je karakteristična osobina naše takozvane alienativne poezije. Takvim stvaralačkim postupkom autor ostaje na distanci od svog poetskog saopštenja, a da pri tome ništa ne gubi od svog duhovnog angažmana, naprotiv, alijektivna sadržina pesničke ispovesti je time samo još više podvučena. Otuda izvire takođe karakteristična opisnost i čulna opredmećenost Strnišine lirike koja pak, tom svojom formalnom osobenošću, u celini prikazuje i rasvetljava istinu pesnikove vizije sveta. Pri tome je od bitnog značaja sposobnost sa kojom pesnik otkriva magičnu sadržinu reči. Strniša uspostavlja nove veze u tkivu reči; traži u njemu onu osnovnu dimenziju koja je moguća samo u poeziji. To je glavni formalni elemenat koji njegovoj ispovesti daje onu specifičnu lirsku vrednost.

Karakterističnu, i u savremenoj slovenačkoj lirici jedinstvenu formalnu osobnost, predstavlja i spoljni izgled Strnišinih stihova. Njegove pesme sastoje se većinom iz tri ili četiri strofe od po četiri retka; u njim se dosledno pojavljuje ženska ili muška asonanca, koja samo ponekoliko naglašava kraj stihova i po blagovremenošću ni izdaleka ne dostiže rimu. Pesnik se među glasovnim figurama odlučio upravo za asonancu, koja nije posebno izrazita u slovenačkoj versifikaciji, jer ona odgovara prirodi njegove lirike. Bufoničnost rime bi, naime, oslabila efekat snažnih depresivnih tonova, koji su od važnosti u ovoj lirici, a koje asonanca podvlači. Iako, glasovne figure znače svakako naknadni intelektualni napor u strukturi Strnišine lirike, ipak, kao što se pokazalo, ona najviše odstupa od tradicionalne poetike pre svega po tektonici pojedinih pesama i ciklusa i po korišćenju jezičke građe: svuda se oseća intelektualna kontrola nad asocijativnim strukturna autorove ispovesti koja predstavlja efektanu sintezu misaonih i emocionalnih elemenata doživljaja.

U opisanim sadržinskim i formalnim novinama koje donosi u naše savremeno pesničko stvaralaštvo je izuzetnost Strnišine lirike. Njena osnovna pesnička vrednost je, pre svega, u tome što nam svojim specifičnim izražajnim aparatom, prenosi autorov doživljaj realnosti i zato nas njegova istina o tragičnosti čovekove egzistencije do dna potrese i zgrozi.

Sa slovenačkog prevela
Jasna MELVINGER

* Esej objavljen u *Sodobnosti*, let. XII, str. 2 1964.
* Gregor Strniša: *Odisej*. Opremljeno France Maček. Izdala Cankarjeva založba, Ljubljana, 1963.

DRAGAN LUBARDA slika crte

10-74650882 U

MOJA KRVAVA GLAVA

vuk
krnjević

Predaj se sluhi, on će da te nosi
samom sebi u njedra, u prostor neprijatni.
Sve dok zvuk ne strune, dok još bude
crnog svetla riječi će izdisati.
Moja krvava glava — ptica koja lebdi

u nejasnom prostoru, u plašljivom svijetu.
Zar nije isto i rđavi okus živih rana
i zadržanih koji su već sasvim nepriznati.
Šta me je više od svega opominjalo
na manjem smrti od gorčine krvi.

Glas koji ustaje samo te priprema
za teturanje koje već oduvijek tvoj izabranici.
Neka se srce rastori kao drvo noći
u koje vatra slazi da ga spali i da mu
tijelo uzme: pjesma će pojesti riječi.

Od blještanja ko je vidio njeno srce,
preljudu smisla uzima zveket vokala
sve dok još možeš da slušaš, a onda
i ona se sama smije tvojoj oguljeljoj moći
da dohvatiš riječi, da se zaustaviš.

Pjesmonosna tmno dodirujem ti tkivo,
ali negdje izvan diše mokro srce.
Pjesmo, porugu smrti, ti si uzaludna
sve dok muk šumori iza tvoga glasa.
Rastvaraj tu jarku, ona će da uzme

sve tvoje bolove pretvoriv ih brujanjem
u hvalu progonošću. Dok još uvijek ima
šta da se kaže izgovori; nakon svekolikog
uzmicanja niko više neće usne rastvoriti,
riječi će vikati, no ko će ih htjeti čuti.